

ВІСТНИК

ПОЛІТИКИ, ЛІТЕРАТУРИ Й ЖИТТЯ

Виходить що неділі. — Менших рукописей не звертаєть ся.
Адреса: Wistnyk, Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 6.
Телефон: 13430. Чек. копто: ч. 107.090.

Передплата: річно—20 К., 10 карбованців; піврічно—12 К.
6 карб.; квартално—6 К., 3 карб. Ціна поодинокого числа
50 сот., 50 шаг. Зміна адреси 50 с., 50 шаг.

У рік. Ч. 34.

Відень, 25-го серпня 1918.

Ч. 217.

Переяславська угода rediviva?

В часі візду монархів і державних мужів центральних держав у німецькій головній квартирі, де обговорювано польську й інші східні справи, перебував у Берліні предсідатель міністрів Української Держави Лизогуб з товаришем міністра закордонних справ Палтовим і зробив таку заяву співробітничови „Berliner Tagblatt y“:

„Рішаючі круги України в питанню про федерацію з Росією стоять на становищі переяславської угоди з 1654 р. Ся угода постановляє самостійність України, як замкненої в собі держави, власне законодавство, вільний вибір гетьмана, право самостійного ведення переговорів з заграницею, своє військо. Тоді постановлено ще персональну унію з Росією та тривкий договір про спільне ведення війни, себто заціпно-відпорний союз. Одначе Росія згодом усувала щораз більше точки сеї програми, поки нарешті Україна не стала російською провінцією. Нині, коли Україна є самостійною державою, ми стоїмо на тім, що тільки на підкладі тої угоди можливе яке небудь наше відношення до Росії. Можлива річ, що коли в Росії зложить ся сильне правительство, то ми увійдемо з нею в заціпно-відпорний союз на основі угоди з 1654 р. Формою правління України мусить остати гетьманство, яке виросло з українських традицій. Гетьмана вибирають „нотаблі“, котрі мають довіре людности, пропорціоною системою на дожиття. Він має право конституційного монарха, при нім стоїть народне представництво, наділене конституційними правами“.

Отже маємо ослідченне з авторитетної сторони про можливість відновлення з Росією переяславської угоди з 1654 р., коли там „зложить ся сильне правительство“, ослідченне зроблене в Берліні в часі, коли там рішаючі політичні круги напевно застановляли ся над справою уладнання відносин центральних держав до України. Те, що говорив п. Лизогуб співробітничови часописи, говорив він напевно й державним мужам Німеччини. Відповідає се впрочім і загальному курсови внутрішньої політики кабінету Лизогуба. Яку позицію може зайняти Німеччина в своїй політиці до України по таких заявах Лизогуба, про се не може бути двох гадок—позицію неговання української державности і використання України, як окупаційного терену, без всяких політичних і економічних рекомпензат на користь України.

Та якби тільки тим скінчилось, було-б се пів біди. Україна вже багато матеріально потерпіла в часі війни та й ще могла-б багато витерпіти за ціну збереження своєї державности, за ціну забезпечення їй змоги повного культурного і економічного розвитку в будучині. Ціла біда полягає в тім, що на випадок поновного злучення з Росією, хоч-би й на засаді умов переяславського договору з 1654 р., їй грозить не тільки утрата своєї державности, але також утрата національної території від заходу.

Чи здає собі справу п. Лизогуб і інші державні мужі України з сеї обставини, що коли Україна захоче відновити з Росією переяславський договір з „заціпно-відпорним союзом“, то Німеччина за всяку ціну постараєть ся поладити польську справу, так щоб Польща раз на завше відрізувалась від сходу, а звязувалась нерозривними ланцухами з центральними державами і була з сього вдоволенна. А ціною союзу Польщі з центральними державами буде не Познанщина й Гданськ, а передуєм Холмщина з Підляссем, а може навіть Волинь по Стир, а в дальшій тягу й ціла Галичина. Заціпно-відпорному союзови України з Росією може бути протиставлена зі сторони центральних держав тільки Польща, поширена по можности найдалі на схід на українські й білоруські землі, яка матиме в сім інтерес ставити чоло тому союзови й при боці центральних держав та разом з ними оружно боронити своїх границь від сходу.

З українськими землями в суєдстві з Поляками станеть ся те, що вже стало ся з Бессарабією. Коли центральні держави так леґо дали Румунії змогу анектувати цілу Бессарабію, то знали що робили. Вони сим кроком унеможливили раз на завше союз Румунії з Україною, перетинали Україні політичну дорогу до балканських держав, ставили Румунію в вороже становище до України, а прихильне до себе. Так буде поладжена й польська справа у відношенню до України, коли Україна не занехає думки про відновлення переяславської умови та про „заціпно-відпорний союз“ з Росією.

Уникнути такої евентуальности могла-б Україна тільки в тім випадку, коли-б свій політичний фронт звернула цілком на захід, коли-б увійшла в найтісніший господарський і мілітарний союз з центральними державами, а особливо з Німеччиною. Тоді Україна не тільки не понесла-б ніяких територіальних втрат з сторони заходу, але при помочи центральних держав могла-б визначити собі вигідну державну границю від сходу і врятувати Крим, якому грозить доля Добруджі, а в дальшій перспективі — сколонізованне Німцями, про що тепр серіозно говорять в деяких німецьких кругах. Тільки теперішні керманічі української політики очевидно не способні на таку політику, бо ними руководять мабуть не інтереси будучности України, а інтереси „єдиної неділимої“.

Може й відновлять вони „єдину і неділиму“, але буде вона ампутована з значних українських територій з заходу й півдня і нічого тут не допоможе напр. і мировий договір в справі Холмщини й Підлясся, а всякі заспокоювання з німецького боку мають на цілі тільки приспати нашу чуйність супроти грози, яка насуваєть ся на нас. Відвернути сю грозу може лише активна й творча, свідомна цілей середно-європейська політика Української Держави.

Сторінка з історії української політичної думки дев'яноста років XIX віку.*)

Давно минулі часи. Середина дев'яноста років. Ми студенти київського університету.

Доба глухої реакції, але і доба підземного клекотіння; доба, коли, після тринацятитітньої безпросвітної доби Олександра III, установилась таж сама тенденція реакції зверху, але на зустріч їй знизу, з робітничих кол і молодшої інтелігенції, почала кристалізувати ся революційна думка і рішення неминучости смертельної схватки з реакційними силами.

Дев'яноста роки — цікавий, може найцікавіший час в історії української громади. Іменно в дев'яноста роках зложили ся початки того громадського ренесансу, які принесли свої овочі десятиліттям пізніше, коли з початком нового століття стали вперше засновувати ся політичні українські партії, почин до чого дала Р. У. П., то перед сим в дев'яноста роках повинно було переробити складну і не легку роботу.

Після сорокових років, після Кирило-Мефодієвського братства, що мало певну політичну програму, до дев'яноста років пройшло пів століття. За се півстоліття український рух і українська громада постійно і досить систематично розгублювала свої політичні прикмети та сходила на культурний шлях і поступенно обергала національно-політичний рух в культурну течію або в літературний напрям.

У вісімдесятих роках сей процес був завершений. Серед тяжкої реакції по всіх країнах бувшої російської імперії, українська громада була може найбільш упослідженою. Змагання і прагнення української громади згорнули ся і вкоротили ся до наскрізь легального пристосовання і тільки одинок за кордоном роздавав ся голос Драгоманова, що, здасть ся, більше лякав, ніж притягував.

Сам Драгоманов якось більше коло сього часу звернув свою увагу на Галичину і в Галичині під його впливом заявила ся вперше політична партія, з ширшим політичним світоглядом і радикальною програмою. З другого боку і всі упованія української громади звернули ся до сього українського „Піємонту“ — реакційної, безпросвітної провінціальної Галичини.

І от, поступова українська молодіж, прислухаючи ся до галицького життя, почала солідаризувати ся з поступовішими її колами, з радикальною, родившою ся під впливом Драгоманова партією. Здасть ся, не буде помилкою думати, що іменно від знайомства з сею партією стали переходити до зазнайомлення з працями і наукою самого Драгоманова. І в перших рядах української молоді, що захопила ся драгоманівським радикалізмом, був молодий, талановитий лірик, поет і студент-фільософ — Іван Степенко. Захопив ся сам і потяг за собою других.

Ціла студентська українська громада у Києві в 1893—4 роках під проводом Степенка настроїла ся проти виключного культурництва і аполітичності українського руху і прилучила ся до українського політичного радикалізму.

Правда, скоро в колах тоїж молодіжи заломила ся супротивна течія, течія, що боролась проти драгоманівського радикалізму і воліла стояти при старім націоналістичнім українським культурництві. Тепер трудно, а може і смішно було б розібрати ся в тодішніх відносинах.

Але в 1895—96 роках у Києві було дві, навіть три студентські ворожі між собою українські громади і дві ворогували проти радикальної громади Степенка, не за радика-

лізм її, але, смішно зараз сказати, підозріваючи її в московському фільстві.

Тут завинило може те, що у Драгоманова на еміграції трохи ослабло чуття і розуміння українських настроїв, почасти відома прихильність Драгоманова до руської культури і особливо до руського письменства і пропаганда його в Галичині. Вражаюче на українську молодь впливало те, що і радикальна партія в Галичині саме тоді ввійшла в союз з партією московським фільською і все се разом, а до того ще вельми терпиме і культурне відношення Степенка до руських революційних кругів на Україні і навіть близькі до них відносини, зробили те, що радикальна громада Степенка, в очах націоналістично настроєної молоді, видавала ся чуть не московською інтригою. І чим енергійніше, чим завзятіше Степенко боров ся проти націоналістичного упередження, тим гостріше насторожували ся супротивні течії.

Примирення стало неможливим, гурток Степенка махнув рукою на шовінізм інших українських гуртків і віддав ся процесові власної еволюції. А еволюція йшла досить жвавим кроком і не багато часу минуло, як Степенко, а разом з ним і майже весь гурток, що стояв під його кермою, зробили крок від Драгоманова до Маркса. Правда, вони, роблячи сей крок, розгубили декого з свого осередка, правда, що вони мусіли протягнути руку маркєвській російській молоді і дехто справді перейшов назавжди в російські кола і серед тих кол і зараз є найлютішим ворогом української самостійної революційної боротьби. Для них є святим гаслом єдиний фронт і єдина неділима культура і держава.

Але Степенко не міг очевидно довго йти разом з сими своїми товаришами, і коли він спинив ся, то зостав ся порівнюючи самотнім. Один був чоловік, що так само пережив еволюцію від Драгоманова до Маркса, і сей чоловік в ту тяжку хвилину подав міцну піддержку Степенкові, се була Леся Українка.

Не ввійшовши до московського табору, вони зложили у Києві самостійну українську соціально-демократичну групу.

Чи могла ся група розвинути ся в партію? Се згоріло було безнадійне. В групі ледви чи був ще хоч один український соціал-демократ. Коли він і був с.д., то не був Українцем, — був радикалом, був чим-будь, тільки не соціал-демократом. Приваблюючи постаті Лесі Українки і Степенка притягали сих людей до групи, але стати соціал-демократами не по назві, а в поглядах і переконаннях, — се було понад їхні сили.

А вороже настроєна українська молодь добивала знесилу переходом до московського табору колишню велику студентську громаду Степенка, але і сама задихала ся в культурництві і аполітичності.

Тільки на свіжішій повітрі у Харкові, в стороні від культурницько-аполітичних і консервативних українських кол та без традиції кінечного поєднання під Драгоманівським впливом з руською молодіжю в політичній роботі могла зародити ся і справді появилася перша самостійна політична українська партія наших часів — Р. У. П., пізніше переіменована в Українську Соціал-Демократичну Робітничу Партію.

Онователі її пережили у Києві процес дев'яноста років і емігрувавши від нього на безтрадиційне на той час поле у Харкові зложили там Революційну Українську Партію (Р. У. П.), до якої потягли ся думки і симпатії української молодіжи з Києва. В короткім часі вся київська студентська українська громада прилучилася до Р. У. П., але Степенко вже на той час не був студентом.

Він з симпатією приглядав ся до сього процесу, він був неодмінним гостем всіх більших зборів громади з нагоди роковин Шевченка, тощо... і завше вів горячі дискусії, прихильючи еволюцію Р. У. П. до соціал-демократичної програми.

І з того часу, як Р. У. П. стала Українською Соціал-Демократичною Робітничою Партією, Степенко був її постій-

* З нагоди смерті Ів. Степенка умістив Д. Антонович в київській „Робітничій Газеті“ статю п. з. „З студентських років Ів. Степенка“, про початки українського соціал-демократичного руху, першим пропагатором якого був покійний Степенко. Передрукуємо сю замітну статю під зміненім наголовком, який краще віддає її зміст. Ред.

ним співробітником. У „Дзвоні“ Стещенко писав під псевдонімом „Дзвонарь“, у „Робітничій Газеті“ співробітничав з самого початку її засновання.

Як що Стещенко за студентських часів не був основоположником УСДРП партії, то його праця в студентському колі багато до того причинила ся. І в кожному разі Стещенко був в колі тої молоді, що перша в дев'яностох роках намагала ся від аполітичності повернути українську громаду до політичної боротьби.

Дмитро Антонович.

Зїзд монархів і державних мужів в німецькій головній квартирі.

В головній німецькій квартирі рішають ся, а може вже навіть порішено, накинени центральним державам воєнними обставинами проблеми — в першій лінії польська проблема. Що предметом нарад були небуденні справи виходять з воєнної і міждержавної ситуації на заході і сході, а також з факту, що в сих нарадах взяли участь не тільки німецький цісар з Гинденбургом, Людендорфом, державним канцлером гр. Гертлінгом і німецьким амбасадором для Росії д-ром Гельферіхом, але також австрійський цісар Карло з гр. Буріаном і ген. Арцтом, болгарський престолонаслідник (болгарський цар є також в Німеччині!) і турецькі дипломати. Що польська проблема була одною з перших і найважливіших — се безперечно; натякують про се півурядові донесення, скріплені побутом представників варшавського правительства кн. Радзівіла і гр. Ронікера в головній німецькій квартирі. Появили ся чутки, що покликано туди також відомого з берестейських переговорів ген. Гофмана.

„Хоча нема ще певних вістей про наради в головній німецькій квартирі — пише „Berliner Tageblatt“ — одначе можна майже напевно говорити, що в польській справі прийшло до згоди. Австро-польську розвязку закинено. Польща буде самостійним Королівством і можна здогадувати ся, що на її короля запропоновано архикнязя Карла Стефана. Хоча австро-польська розвязка не буде здійснена, все таки австрійський архикнязь одержить польську корону. Між пяти кандидатами, запропонованими польськими відпоручниками кн. Радзівілом і гр. Ронікером, архикн. Стефан має найбільше прихильників між Поляками. Він посвоячений з польською аристократією, бо одна дочка вийшла за кн. Радзівіла, а друга за кн. Чарторийського. Архикн. Карло Стефан (ур. 1860) мешкає в Живці, в Галичині і є протектором Академії Наук в Кракові. Наймолодший з синів архикн. Вільгельм саме тепер був в Берліні і в головній німецькій квартирі“. Також „Vossische Zeitung“ заявляє на основі інформацій, „що вже тепер можна приступити до будови польської держави, одначе не в планованім Австрією дусі. Вичисляють різних кандидатів до польського престолу: австрійського архикнязя, баварських, саських і віртемберських князів, а навіть болгарського князя, хоча події на сході можуть повалити сі всі комбінації. Польська kwestія дуже важна для Німеччини й Австро-Угорщини, та годі забувати, що треба числяти ся також з волею народів, які мешкають в Польщі“. „Lokal-Anzeiger“ рівнож здогадуєть ся, що суперечности поглядів на польську проблему між Німеччиною й Австро-Угорщиною полагоджено в сей спосіб, що хоч закинено австро-польську розвязку, польським королем стане австрійський архикнязь, мабуть Карло Стефан.

Консервативно-німецька преса невдоволена з такої розвязки справи і взагалі всіх східних справ. „Berliner Neueste Nachrichten“ пишуть: „Німецький нарід має право довідати ся, про що властиво ходить. Треба найперше відповісти на се питання, а тоді можна було-б сказати, чи взагалі треба річевих рішень“. Гр. Ревентлов говорить таке в „Deutsche Tageszeitung“: „Мають бути дефінітивно рішені справи сходу,

балтійських країв, Польщі, Литви, України і т. ин. Чи таке рішення можливе і чи справді вистарчить до сього охота — незабаром побачимо“. Проф. Геч заявляє в „Kreuz-Zeitung“: „Німецька політика стоїть перед далекосяглими рішеннями; німецький інтерес велить ще й тепер здержати ся від кінцевої потрібної полагоди справ сходу“. А „Vorwärts“ обговорюючи сю справу зауважує: „Здаєть ся, що в усіх кругах Німеччини, від правих починаючи, а лівими кінчаючи, панує однодушність, що не треба наглих рішень в справах сходу. Династичні інтереси, які пруть в иншій напрямі, не будуть в ніякім випадку рівнобіжними з національними інтересами“.

Інтересно, що всупереч донесенням берлінських часописів віденська преса з „Fremdenblatt-om“ і „Neue Freie Presse“ на чолі дуже гнівається на берлінських собратів за їх підчеркування, що при вирішуванню польської проблеми закинено австро-польську розвязку...

Та ціла ся часописна дискусія представляє вже нині більше історичний, чим фактичний матеріал. Маємо вже новіші офіційальні й півофіційальні донесення, які що правда подробиць не вияснили, але все-таки кидають ясне світло на той шлях, яким покотила ся польська проблема і взагалі цілий комплекс східних справ під час великих нарад у головній квартирі. Офіційальні комунікати берлінський і віденський констатують однодушність поглядів Німеччини й Австро-Угорщини в усіх військових і господарських завданнях. В чім саме обидві союзні держави однодушні — комунікати не говорять. „Fremdenblatt“ виправдовує сю неясність потребою збереження тайни рішень перед ворогом, бо обговорено і порішено справи, звязані не тільки з війною, але також з миром і усеюно всі існуючі різниці поглядів. „N. 8-Uhr-Blatt“ пише, що в польській справі найдено значне зближення так, що вже ніщо (?) не стоїть на перешкоді полагоді сього питання. Депо більше находимо в берлінській телеграмі в „Neue Abend“, а рівнозвучне донесення подибуємо також в малярським „Az Est“: „В польській справі осягнено певне (!) зближення. Нині вже нема ніякої перепони в її скорій полагоді. Берестейський мировий договір не буде підданий ревізії. Центральні держави все ще (!) стоять на його основі й пильно будуть обсервувати дальший розвиток подій в Росії“. „N. Fr. Presse“ з 17 с. м. вечером подає на виднім місці таке: „В польській справі центральні держави не порішили ще ні одної з можливих розвязок. Не справджують ся чутки, що ся справа дефінітивно полагоджена. Не відомо також нічого про закиннене австро-польської розвязки. Немає ще ніякого рішення (?)“. В такім самім дусі пише півофіційальний „Fremdenblatt“: „Супроти різних донесень, немовби в німецькій головній квартирі дефінітивно полагоджено польську справу, польська пресова агенція є в можности констатувати, що Австро-Угорщина придержуєть ся дальше засади, що розвязка сього питання мусить відповідати польським бажанням, з углядненнем інтересів Австро-Угорщини й Німеччини. Не можна ще нині сказати, яка саме форма перейде в рамках сеї програми. Тому також висновки про кандидатури і покинення деяких розвязок (роз. австро-польської) випереджують події і в сій хвилі можна їх уважати невірними. В комунікаті про зїзд вже зазначено однодушність в усіх справах, які становили предмет нарад — те саме можна сказати про польську справу“. „Polnische Nachrichten“ інформують, що кн. Радзівіл не брав участі в спільних нарадах в головній квартирі й покинув її в день приїзду австрійських особистостей. В рішаючих кругах польського правительства кладуть вагу на перебранне цілої управи Королівства польським правительством. Кн. Радзівіл приїде в біжучім тижні до Відня.

Що мимо сих всіх „пояснень“ в засаді таки порішено мабуть польську справу, про се маємо дві інтересні вістки.

„Illustrowany Kurjer Codzienny“ доносить в телеграмі з Варшави: „Регенційна рада одержала від князя Радзівіла

телеграму з донесенням, що польську справу уложено в німецькій головній квартирі незвичайно корисно. За виїмкою першого польського домагання щодо обсадження престолом, Німці акцептували всі польські домагання. Західна границя краю остає незміненою; справа східної межі полишається отвертою, а Німеччина заявила в цій справі своє *desinteressement*. Се становище рішає рівночасно про сотворення польської армії, яка має визначити східні границі.

Се донесення польської часописи покривається з отими інформаціями берлінського „Vorwärts-y“: „Між тим, коли урядово обмежено ся на нічого не кажучи загальники, потверджують ся вістка, подана перед двома днями нами про те, що архикн. Карла Стефана взято під увагу як польського короля. Тим самим режим в Польщі дістає ся в руки польської аристократії. Нова Польща опреть ся на осередній держави, більше на Німеччину, ніж на Австро-Угорщину. Предвиджено плову і військову конвенцію, а за се дозволено Полякам на свободну плавбу Вислою і на спільне уживання Гданська, як польської вільної пристані. Також в граничних справах одержали Поляки уступки, бодай в тім пункті, що буде отворена безпосередня границя між Росією й Польщею. З хвилею проклямовання польського короля зникне поділ Польщі на німецьку й на австро-угорську окупацію, одначе центральні держави оставлять у Варшаві начальний нагляд (*Oberaufsicht*), а польських рекрутів будуть муштрувати німецькі офіцери“.

Чи говорено й що говорено про Україну не маємо ніякої вістки.

Коли прийняти віродостійність обох останніх вісток, то стоїмо на передодні проклямовання Польського Королівства. Німеччина виставляє новому Королівству необмежену ні часом, ні простором маршруту на схід—на українські землі Холмщину, Поліссє, може й Волинь, а може й ще дальше, — як *desinteressement* то *desinteressement*—а за се мала-б Польща забезпечити її від еходу своїми „рекрутами, вимуштрованными німецькими офіцерами“. Ось де джерело того поспіху, з яким центральні держави творять королівство з плавбою по Вислі, вільним польським портом Гданськом і отвертою на схід пащекою польської імперіалістичної гадюки. Не маючи ще конкретної певности щодо стислості обох вісток—краківської і берлінської—не будемо розглядати їх з ширшого міждержавного становища, або хочби з огляду на берестейський мировий договір між центральними державами і Україною. Нині уважаємо відповідним сконстатувати ось що: Валєндрівська тактика Поляків не навчила державників центральної Європи або нічого, або дуже мало. Ніщо з того, що Поляки згідним фронтом ішли все проти Німеччини, а Австро-Угорщину так довго трактували з певною поблажливістю, як довго надіяли ся ужити її як тарану проти Німеччини! Ніщо з того, що на всіх бойових фронтах: у Франції, Італії, Росії польські легіони борються проти осередніх держав, що опінія мертворожденного Польського Королівства дружнім фронтом вижидає альянської побіди—а що більше навіть австрійські Поляки явно й недвозначно перекинули ся на бік ворогів Австро-Угорщини й Німеччини, даючи сьому вислів у ріжних антантофільських славянських конгресах і в класичній під сям оглядом історії галицько-польського легіону. Державникам центральної Європи нараз зробило ся дуже спішно з дефінітивною пологодою польської проблеми в сенсі її історичного „*Drang nach Osten*“...

Очевидно, нині годі знати напевно, чи поспіх, виявлений в польській справі, подиктований тактикою хвилі, щоб відвернути увагу громадянства від грізних подій на заході й сході, чи може за дипломатичною занавісю кують ся якісь нові пляни, в яких польська справа займає передове місце. І одно і друге можливе. Одначе самий факт, що польській

справі призначене передове місце, що преса — публичний відгомін кабінетових змов—подає та к і вісти, знаменне для тої ситуації, яка не може бути рівнодушна для української суспільности.

На плечах Української Держави і українського громадянства лежати буде великий тягар відповідальности переминувшиною, теперішнією і будучиною народу, перед судом історії і нащадків, як що Україна не спинила-б і не приборкала польського імперіалізму в його поході на схід...

На селі.

(Допись з Київa).

II.

Першим незвичайно сумним наслідком ворожого становища села супроти військ, яких завданням було стежити за сяким-таким порядком, було те, що село змінило ся у справжній анархістичний казан. Річ ясна, що найважче доводилось тим, які були приневолені в такім казані сидіти. Мирне населення дуже рідко може виграти війну з зорганізованою військовою силою. Коли на перший плян виходять почування, схвилювані пристрасти, які не питають про мету своєї ворожнечі, про практичні наслідки розпочатої війни, тоді ґрунт вихоплюється з під ніг сунокійних мешканців. Ворожнеча супроти чужих військ була з початку наскрізь практичної причини. В її основі лежали міркування про скрутне становище, в яким може опинитись село, коли воно дасть вивести собі збіжжє. Та як швидко сї тверезі міркування змінюють ся коротковорими, сліпими почуваннями, які нічого не хотять знати про практичний бік справи!

Були деякі підстави на селі думати, що й центральні держави не можуть нічого іншого зробити з ним, як большевики з містом. Отже село давно зрозуміло ворожнечу з містом як чисто клясову війну, як суперництво, яке лежить у природі суспільних відносин. Почування помсти і сліпої ненависти відгравало тут багато більшу ролю, ніж ті тверезі міркування, які не могли йти далеко тому, що село ніяким робом не могло розуміти інтересів суспільної солідарности, взаємної помочі для загального добра. Ясно: не можна було домагати ся від українського селянина, щоби він вірив у повну прихильність для його інтересів — чужої держави. Можна було його розуміти, коли він, як кождий, хотів у важкий час забезпечити собі як найбільше засобів для свого прожитку, що ставав що раз важчим.

Та біда була в тім, що сї селянин не завсїди мав повне зрозуміння власних інтересів і тим самим копав прірву під самим собою, копаючи її під іншими. Можливо, що обставини склались на селі так, що треба було їх уважати безвихідними. Коли зважити, що не було ні довірря з боку селян до німецького війська, ні з боку німецького війська до селян, тоді порозумінне було справді неможливе. На сїм ґрунті зростали й чутки і правдиві факти, які заплутували справу до справжнього конфлікту. Ішли що раз частіші чутки, що селянам відбирають збіжжє — реквірують і відсилають. Сього було досить, щоби зродити паніку і дати причину до ховання збіжжя всіма можливими способами. З другого боку: коли було встановлено, що муку справді свідомо ховають там, де її є більше, ніж треба, де можна було начислити запаси на цілі роки — приходила реквізіція. І важко вирішити: що було причиною, а що наслідком.

Найсумнішим фактом для села було те, що багато збіжжя марнувало ся без надії використати його як небудь для себе. Коли наставав момент завзяття та злоби — тверезі міркування щезали і була тільки одна думка: щоби збіжжя не випустити з рук за ніяку ціну. Краще знищити, ніж дати другому. Не краще було і з посївами. Чутки легко находили віруючих, що не варто обробляти землі, з якої плоди збира-

тимуть не сівачі. Які можна було дати докази, що се слухи, навмисне розповсюджувані злочинними людьми, щоби викликати безладде? І як можна було надіятися, що земля буде оброблена як слід, коли треба було звертати ся за помічю до фізичного примусу?

Незвичайно важко шукати на селі винуватців. Коли зважити, що селянська маса не має на стільки свідомости, щоби розуміти складні економічні відносини держави, коли зважити і те, що німецьке військо не може входити в кожнім окремім випадку в психологічні причини ворожого настрою населення, то важко буде вирішити питання: де є джерело непорозуміння.

Жнива, які вже йдуть — дуже гарний приклад сього факту, що ні село у ворожому становищі проти німецьких військ, ні німецькі війська у ворожій становищі супроти села не можуть вийти переможцями. Збіжжя потрібне всім, незалежно від погляду, як його дістати. Зректи ся збіжжя тільки з почуття якоїнебудь злости чи помсти — ні для одної, ні для другої сторони некорисно, нерозумно. І там, де життє висуває на перший план свої безпосередні потреби — видно, як дуже важкі конфлікти находять своє практичне мирне поладження. Ми бачимо села, де йде давня нормальна праця так, неначе Україна не пережила ні війни, ні революції. Безпосереднє сердечне привязаннє до землі перемагає і биває всі інші міркування національної, політичної чи суспільної ворожнечі. Село було завжди консервативним тому, що земля завжди домагала ся старого сліпого привязання до себе. Революційних метод супроти землі не можна вживати; вона сама консервативна.

А проте: отся її прикмета має ще й иншу сторону практичного характеру. Село дуже важко приймає ідеї поступу, які торкають ся самого погляду на хазяйство. Були випадки на селі, коли селяне рішуче відмовлялись від привезених нових машин, бо ці машини були для них втіленням ворожого духа, який хоче захопити владу в свої руки. При сих своєрідних поглядах і на хазяйські і на політичні справи — дуже важко найти золоту середину, яка погодила б інтереси села з інтересом центральних держав і самої Української Держави. Щойно досвід, який коштує великої затрати і продуктів і праці, досвід, який селяне купують дорогою ціною власного добра — веде їх ступінч за ступнем до розуміння того, що і з найбільшим противником треба найти умовини спільного життя, коли доводить ся з ним жити вкупі.

Тому чимало людей, які не хотять глядіти в будучину крізь дуже чорні окуляри, мають надію, що розум центральних держав і самозберігаючий інстинкт українського села найдуть ще на тих жнивях — золоту середину.

М. Р.

Як творилась Українська Держава.*)

Російська революція й визволеннє України.

В Шевченківські дні (12 марта н. ст. 1917) в Петербурзі вибухла революція. Українська петербурзька громада відіграла в них чималу ролю. Українські революціонери, які знайшли дорогу в учебну команду одного з запасних Івардійських полків, дали перший початок революційному вибухові, а в розвою його українські салдати та робітники петербурзькі відіграли дуже велику, першорядну ролю. І коли вість про упадок царизму розносилась по Росії й Україні, українські організації приймали її як благовісттє нового, певнішого розкріпощення — визволення України.

Стара організація „українських поступовців“ (ТУП), що підтримувала свою діяльність і звязки між собою сіткою провінціальних громад під час всього лихоліття (від неї виходили елєве

всі організовані українські виступи послідних років), вийшовши з свого таємного існування, взяла ініціативу до сотворення національного органу в Києві, в перших днях марта 1917 р. За порозуміннем з ріжними київськими групами й гуртами такий орган і завязано, під назвою „Української Центральної Ради“, з представників партійних груп, кооперативів, робітників, військових, культурних і професійних організацій, для організування українського громадянства незалежно від партійних і групових ріжниць задля осягнення широкої національно-територіальної автономії в російській федеративній республіці.

Завданнє се не було легке при недостачі української преси. По всіх попередніх розгромах українського життя і повнім розстрою друкарства, вчиненім війною, вона організувалась тільки поволі, з кінцем марта (почавши відновленою „Новою Радою“, потім соціал-демократичною „Робітничою Газетою“, ще пізнійше, вже в травні, селянською „Народною Волею“ і ріжними меншими виданнями). Через таку неорганізованість української преси освідмленнє українського громадянства про політичні завдання моменту йшло дуже пиняво — через російську пресу, почтою і телеграфом — дуже неакуратним в сім часі. Одначе громадянство було на стільки насторожене, що з півслова приймало всякі політичні й організаційні гасла. Перші звістки про заснуваннє в Києві Центральної Ради дали сильний початок до організації провінціальних, які заявляли Ц. Раді, що признають її своїм провідним і зверхнім органом, тимчасовим українським національним урядом, просять прийняти до себе їх представників і дати вказівки щодо місцевої роботи. Для того, щоби виявити розміри масової української свідомости, У. Ц. Рада призначила в Києві на день 19 марта національну маніфестацію, яка вийшла дуже величаво і показала явво, що українство зовсім не являєть ся власністю якогось інтелігентського гуртка, а справді пішло широко в маси. На вічу підчас сеї маніфестації прийнято принципіальні постанови: що автономний лад повинен заводити ся на Україні зараз і потім податись до затвердження Рос. Установчому Зібранню, і що Тимчасове Рос. Правительство має негайно видати декларацію з признаннем потреби широкої автономії України, — аби міцно звязати інтереси українського народу з інтересами нового ладу.

За сею маніфестацією пішли великі зїзди з цілої України. Відкрив ся ряд їх на Благовіщеннє зїздом „Тов. У. П.“, що прийняв назву Союзу автономистів-федералістів. Потім, на Великдень, відбув ся учительський зїзд, а 6—8 квітня український національний зїзд, скликаний Центральною Радою, щоби зробити нові вибори, надати їй характер справжнього представництва всього організованого українського народу і ствердити його політичну плятформу. Двері зїзду відкрито широко, дано змогу взяти участь всяким обєднанням, організаціям і установам, які признають себе за українські. Невважаючи на трудні обставини, в яких приходило ся збирати сей зїзд, випав він людно й інтересно. Згромадив коло 900 представників з правосильними мандатами, багато селян і салдатів, й заложив міцні підстави до дальшої організації України. Нову Центральну Раду зложено з представників від територій (губерній), від військових, селянських і робітничих організацій, від партій і культурних та професійних товариств. Плятформу сеї організації з початку зіставлено чисто політичну: національно-територіальну автономію України в федеративній російській республіці, свідомо оминаючи инші пункти, які могли викликати ріжницю між представниками партій і груп. Але місяць пізнійше Ц. Рада признала неможливим виключати з своєї програми питання економічної політики, з огляду на пляни економічної централізації, висунені Рос. Центр. Урядом. Рішено прийняти в програму охорону економічних інтересів краю й його трудящого народу, певні середні норми, на котрих мусять зійти ся партії. По-

*) Отсей нарис взятю з посліднього видання Ілюстрованої історії України проф. М. Грушевського, де представлєннє подій на Україні доведено майже до Гетьманського перевороту.

повнення У. Ц. Ради представництвом робочих мас, переведене з початком червня, надало їй кінець-кінцем виразну соціалістичну фізіономію, зробило органом трудящої демократії, і поруч політичних домагань твердо поставило економічно-соціалістичні домагання.

Організаційні завдання, поставлені У. Ц. Радою, програма українізації життя й ладу на Україні несподівано для багатьох викликали найбільший рух в війську, який послужив на найближші місяці найсильнішою розчиною для українського руху. Само собою, в тім, що організаційна українська хвиля найсильніше пішла в військових кругах, не було нічого несподіваного — в війську взагалі зібрався самий цвіт, сама сила громадянства, і в російській революції взагалі військо виявило себе найбільш активно. Більш несподівано було, що сей рух вилився в домагання формування нових українських військових частей та переформування і вилучення їх в особій армії. Привід до цього дало формування польських леґіонів, розпочате за старого режиму дивним дивом якраз на Україні: в Києві й його околицях, де такий факт не міг не подразнити чуття місцевої людности. Новозасноване Військове товариство ім. Полуботка в Києві виступило з проектом організації українських козацьких полків з сьому прикладу. Позволено формувати такий полк з невоеннообов'язаних добровольців, але на сей поклик почали відзиватись люде з військових частей, а в другій половині квітня на київським „распределительномъ пунктѣ“ зібралось кілька тисяч салдатів, які заявили, що підуть на фронт не інакше, як в виді українського полку. Місцеві військові влади і демократичні не-українські організації непотрібно вчинили з сього велику справу, погрозу фронтові, обороні, революції, й своєю різкою й нетактовною опозицією та погрозами заогнали справу. В війську пішов величезний рух. Одна за другою прибували до У. Ц. Ради делегації від військових організацій все більших і численіших, а на військовій зїзд, призначений на 5 квітня, прибули представники без малого від мільону організованих українських вояків. Другий військовий зїзд, призначений місяць пізніше, дав представництво ще більш імпозантне, майже вдвоє більшої маси уоруженого українського народу (1736 тисяч по підрахунку), і то особливо з фронтових частей, не вважаючи на заборону зїзду военним міністром.

Сї зїзди вперше дали поняття про справжні розміри українського руху. Всеукраїнський селянський зїзд, що відбувся при кінці мая і зібрав представників приблизно від тисячі волостей, також був дуже цінним з сього становища. Він виявив той твердий ґрунт, на яким стоять політичні українські домагання. Укр. Центральна Рада, виносячи домагання широкої автономії України, могла рахувати на селянство і військо. Озброєний український народ, розкиданий по всьому фронту і тилу, обстоюючи свої військові домагання, заразом заявив тверду волю підтримати У. Ц. Раду в її загально-політичних домаганнях і жадав від неї рішучої і певної тактики. До його голосу прилучалось селянство, і їх голос не міг зістатись без відклику з сторони У. Ц. Ради.

(Далі буде).

М. Грушевський.

Політичні партії Угорщини.

(Кінець)*.

Людова партія се зовсім нова група, бо зложила ся в 1897 році наслідком переведення правительством цивільного шлюбу. Є отже чисто католицько-клерикальною, програма якої зовсім не обєднує простого народу, але тільки католицькі інтереси. Зложила ся вона під проводом аристократів почасти з аристократії, почасти-ж з сільського католицького населення, веденого магнатами. Сюди горнуть ся й

угро-рутенська інтелігенція — звісно, самі попи, — які з недостачі якої-будь іншої організації через одну їх церковну організацію бодай сяк-так висловлюють в рамках сеї партії також і свою політичну думку. Одначе не треба думати, що український народ ідентифікуєть ся з людовою партією, бо заселені Русинами області вибирають зовсім машинально й махінаціями, попросту на приказ властей — самих послів до партії праці (урядників) і до конституційної, між иншим і Жидів, так що отсі області, представлені в парламенті 24-ма послами, між ними 5 Жидів. Головна область людової партії — Словаки. Сама партія розпадаєть ся на дві галузі: консервативну та християнсько-соціалістичну. Перед ведуть в ній поки-що консерватисти, але особливо під час війни дуже розросла ся агітація християнських соціалістів — і то не без причини й саме під час війни, яка дає змогу збагачення і нехристиянським елементам! — так, що після війни розпадеь ся з цілим теперішнім парламентом і людова партія, а в гору піде на великих екелях християнський соціалізм. До сеї пори партія лучила ся з Векерлейською, але тривкість сеї дружности дуже непевна. Органом партії є „Alkotmány“ (конституція), якого читають всі угорські попи.

Демократична партія має всього 3-х членів у парламенті, а в краю складаєть ся з одної частини новішої, тепер підрастаючої торговельної класи по містах, переважно Жидів. На чолі не досить численної партії стоїть Вожоні, дуже поступовий Жид, особистий талант якого надає вагу самій партії, яка зрештою не показала ся здатною до розвитку. Вожоні був автором законопроекту виборчого права, яке обіймало-би інтереси й всіх немадярських народностей, але сього Тіса й історичне шляхецтво не допустили. Партійним органом є Vilag (Світ).

Партія малих землевласників є також слабо заступлена в парламенті, хоч вона складаєть ся з самих Мадярів-кметів (Großbauern), але не має ні здалека такої сили й значности, як такаж сама партія в Австрії.

Позапарламентарні партії. Є й отих декілька, а то 1) соціал-демократична, якій розширюванне границь визначує обмежене число промислового пролетаріату та малий розвиток ремієництва; 2) радикальна партія, яка складаєть ся з міської інтелігенції, понайбільше вільно-мулярів, також з міцною жидівською закрускою. Органом першої є Népszava (Слово люду), яке видаєть ся ще у двох мовах, як Volksstimme та Foaia Poporului.

Щодо питання немадярських народностей, поведінка майже всіх партій під сим оглядом відмовна, не так в теорії, як на практиці. Одинока хіба партія радикалів братаєть ся з політикою не-мадярів, а в сій точці на цілу мадярську пресу є лише два органи, які уміщують статі, що обороняють інтереси народностей: Tilág та Pesti Naplo. Поміж парламентарними партіями нема нідної такої, яка-б напр. поставленне немадярських шкіл одобрувала, або навіть їх домагала ся. Ліберальні живі традиції під сим оглядом має тільки фракція Каролі, який висловлював ся в сім питанню недвозначно й більшекратно.

Споміж позапарламентарних партій, щодо не-Мадярів, партія соціал-демократів вдовольяла ся завісиди висловлюваннем свого ліберального становища без того, щоб в дійсности хоч-би дещо зробити проти шовінізму. Партія радикалів, провідником якої є Ясі Оскар, є одинока з усіх, яка надає сьому питанню відповідну вагу та важність. В своїх органах, дневнику Világ і місячнику Huszadik Szazad (Двадцятий Вік) обговорює постійно й серіозно всі питання, яких не допускаєть ся в інших мадярських органах. Оскар Ясі відомий з своєї народницької програми, в якій, як мінімум домагань немадярських народностей означає ось які точки: адміністрація на областних мовах, судівництво й школа у власній мові.

Польське питання. Партії в отсім питанню, взагалі беручи, точно виробленої програми не мають. Беручи в цілости, незалежність Польщі є ідеєю дуже симпатичною на Угорщині і в мільйонних масах. Та співаючи „Jeszcze

Polska nie zginęła“ в малярським перекладі (кожда дитина її знає, а то не від сьогодні!) не мають Мадяри ніякісінських відомостей про польські політичні справи, а люблять Поляків, бо вони є мучениками царського кнута,—як і в очах політиків, зрештою також непознайомих з відносинами не то України, але навіть сусідньої їм Галичини. Відомости Мадярів про польсько-українські відносини цілком такі, які мала публична опонія напр. ліберальних Англіїців або Американців, які щойно під час війни дізнали ся з етнографічної карти Угорщини, що в сїм королівстві є також і національна справа. До суті річей належить, що в краю, уложенім на шляхетських традиціях Мадярів, змаганя Українців в історичних партіях находять невеликі симпатії.

Питанне виборчого права на Угорщині майже покриваєть ся з національним питанням. Се є поясненнем того явища, що такого виборчого права, яке значило-б потисненне Мадярищини в Hintergrund, не підперала-б ніодна партія. Справжніми прихильниками виборчого права є тільки граф Каролі з кількома одиницями, демократ Вожоні та позапарламентарні партії. Не є правдоподібним, щоб парламент нинішнього складу дав би якісь уступки з своєї волі, без зовнішнього примусу, розширити політичні права.

Щодо жидівського питання, — положене Жидів від реценційного закону 1867 р. таке, що інтелігентна їх верства є в почуттях і в мові скрізь малярська, навпаки-ж, кафтанна їх частина — а ся є в більшости — зістала ся й надалі польсько-німецьким елементом і в новім оточенню, переважно з тої причини, що оселила ся вона в немалярських околицях. Але політичне почуття й отсих Жидів малярське, звісно, ізза їмештових інтересів. Щодо змадяризованої, живучої в середині краю частини Жидів—вони стали настільки впливовим елементом, що як вже згадано, мають майже 25% земельної власности, головно завдяки вдачі шляхетних Мадярів процендрити своє майно п'яткаками, картами, турфом, які властиво й тепер проводять своє середньовічне давнє життє часів панщини, через котре висуваєть ся їм ґрунт зпід ніг все дальше, доки останній не опинить ся в руках Жидів і великих банків. Позбута таким чином свого маєтку малярська шляхта горнеть ся або на політичний терен, або — ще більше — на малооплатні посади вармеждської адміністрації, яка потім винагороджує їх ріжними кривими дорогами. Тому і так скаржаться ся загально на корупційну адміністрацію в Угорщині, і звідси походить те дивнє явище, що незначна меншість малярського елементу в словацьких і румунських околицях переважає політичну силу немалярського населення: бо урядниками по комітатах є скрізь отсі безземельні шляхтичі, які не годні инакше вижити, як лише тут на окраїнах, яко сторожі державних ідей. В отсім становищі стояння на сторожі дуже посилюють їм Жиди, які поволі забрала першенство на кожій прояві прилюдного життя. Жидівських послів є в парламенті багато, торговля й фінанси находять ся скрізь в жидівських руках; посади університетських катедр, ба й міністеріяльне крісло їм доступні; ціла преса є чисто жидівська, в літературі, театрі, музиці надають всюди тон Жиди. Їх число, маєткова та політична їх важність серед таких обставин дуже піднесла ся, й не диво, що господарське життє краю цілкомно, а духове життє майже цілкомно находить ся в їх руках. Отже, само собою розумієть ся, що історичні кляси й партії, — не зважаючи на всяке почуття обридженя, — старали ся здобути для себе отсю впливову верству. Прилюдно виступає проти них тільки людова партія, хоч деяку міру ненависти — показує се й приповідка Міксата — плакає в душі проти Жидів кождей Мадяр. Але вони поводять ся всюди розумно, отжеж і на Угорщині: одна частина кадить і підхлібляє ся історичним клясам, друга-ж простирає братерську руку і простому народові і пролетаріатові, і немалярським народностям. Сим осягають своє і всюди вони ведуть перед!

С. Новик.

На сході й заході.

Російський хаос все ще не прояснюєть ся. Мабуть правда була за Троцьким, що на випадок перемоги контрреволюції і антанти над большевиками, останні „хлопнуть“ дверми Росії з таким розмахом, що Европа, випроваджена війною зі своєї рівноваги, захитаєть ся в основах. Чим більше висаджують ся на сибірську сушу Японці, Американці, Англіїці, Франузи, Серби, мабуть також Канадійці, чим завзятійше лютують і загрожують большевицьких главарів чехо-словацькі криваві зусилля, (вониж мають стояти вже під Володимиром над Клязмою), чим більше нещастить їм на Кавказі, де вмашерували вже Англіїці, займаючи Баку і чим частійше вибухають контрреволюційні заговори і заворушення (особливо в Петрограді), тим завзятійше боронить ся спілка Троцький-Ленін. Промови Троцького і його заклики до оборони соціалістичної республики перед внутрішніми і виїшніми ворогами нагадують своєю красноріччівістю і одушевленнем французьку революцію. Тільки не знати, чи се гимн нової днини людства, чи лебедина пісня. А поки-що відносини у совітській республіці, у обох республіках Сибіру, на Кавказі і Доні замість прояснювати ся, в звязи з походом антанти і від Владивостока, і від Мурману та Архангельська і вкінці на найновіший кавказьким фронті, ще більше позаплутували ся і хто знає, чи скоро прояснюєть ся. Супроти такої невенности і можливости несподіванок, німецькі правлячі круги взяли ся зовсім поважно до рішення східних проблемів і покликали до Берліна українського голову міністрів Лизогуба, відпоручників донської, кримської і кавказької республік та представників польського правительства у Варшаві. Теми нарад і її висновки покриті дипломатичною тайною. Антанта теж не дремає. Вона з одного боку бє, а з другого гладить. Наступаючи на совітську республіку, англійській комендант Архангельська і американський амбасадор в Штокгольмі видали поклик до Великоросів, в якім свій похід мотивують невивгаслою любовю до Росії, яку вони не можуть віддати на поталу Німеччині, що експлюатує російські багатства. Хто бажає в се вірити, хай вірить...

На заході перейшли французько-англійські війська знова до наступу на німецькі становища. Звичайна історія, яка мабуть не скоро покінчить ся, бо і одна і друга сторона ладить ся до зимової кампанії і „до побіди весною 1919 р.“ — слово в слово те саме, що ми вже не раз чули з надходячою осеню... А може?... Рівнобіжно з акцією збруї ведеть ся дипломатична перестрілка з обох боків. Оводі заявив Бальфур, що антанта не віддасть Німцям здобутих у війні колоній, бо вони не в силі сповнити „культурної місії“ між африканськими, чи азійськими дикунами. Рівночасно та сама Авлія оголосила суверенність чеської нації і признала за чесько-словацькими бригадами — своїми союзниками — як членами суверенної чеської нації охорону міжнароднього права. І одно і друге викликало в осередніх державах велике обуренне. Бальфурови відповів в пристрастних словах др. Сольф (державний секретар для німецьких колоній), заявляючи, що антанта під покривкою культури вибрала ся на рабунок чужого добра, а Чехо-Словаків він називає „бездомною бандою рабівників“.

Замітне, що і в Парижі і в Римі повстали українські „Національні Ради“. Який їх склад, яка їх програма поки-що не знаємо. Також канадійські Українці доби́ли ся полекш, бо Українці, які служать у канадійським війську, не будуть висилані на західний фронт.

Вісти.

Холмщина й Волинь прилучають ся до Польщі. „Goniec Krakowski“ з 14 с. м. доносить з Люблина: На однім з засідань Ради Стану директор департаменту політичних справ, кн. Радзівил, заповів, що Холмщина, яка дотепер лише під

військовим оглядом була залежна від генерал-губернаторства в Любліні, від 1 серпня буде прилучена і під адміністраційним оглядом до ц. і к. військового заряду. Як зачувати, генерал-губернаторство з поручення начальної команди армії, вислало спеціальну комісію, котра має зайняти ся перейняттям діяльності в холмських повітах. В цивільний заряд губ. в Любліні перейдуть повіти: холмський, грубешівський, томашівський, білгорайський і янівський, також екепозитура у Володимирі Волинському. Ці повіти знані у військових кругах під назвою „Bugkreise“, перейдуть на днях під заряд ген. губ. в Любліні. Дотепер були вони під зарядом команди IV армії, яка мала свій осідок у Львові. Проволока, ізза якої люблинські цивільні влади не обняли тих повітів в свій заряд лежить в сім, що віденський центральний уряд заповів, що вишле туди свою спеціальну комісію, яка спільно з комісією люблинського генерал-губернаторства переведе прилучення заряду згаданих повітів до цивільної адміністрації польського Королівства. На днях очікують прибуття віденської комісії.

Як змарновано українське збіже. Віденська „Reichspost“ помішує слідуєчі інформації особи, яка прибула з України, про довіз укр. збіжа: На Україні були ще обильні запаси збіжа в попередніх жнив. Тяжко однак було наклонити селян, щоби добровільно віддавали свої припаси, місцями треба було ужити сили. Зібране збіже треба було дуже далеко перевозити до залізничного шляху. Остаточо коли його доведено до залізничці показало ся, що до заладования нема ані мішків ані вагонів і нігде не можна було їх вистарати ся. Не було иншої ради, як зеипувати збіже під голим небом на купи по стаціям. Збіже мокло на дощах і ніхто сим не журив ся. Дальші доставки збіжа зеипували на давне, вогке збіже. Вздовж шляху залізничці ріс величезний вал збіжа, а всі заходи і представлення були безуспішні; не доставлено ані мішків, ані вагонів. Вищі уряди на веі жалоби здвигали плечима.

3 Холмщини. „Відродження“ доносить з Холму: Дня 12 с. м. в Холмі заклав ся громадський український національний орган, з метою захисту економічних інтересів як селян, так і горожан цілої Холмщини і Підляша під назвою „Краєва економічна нарада Українців“. При „нараді“ відчинено вже бюро праці для відшукування відповідних посад особам, які повернулись на свої старі місця. На днях буде відкритий „Біженецький Український Банк“, основний капітал поки-що налічуєть ся не менш, як 100.000 карбованців. Приступлено до організації по українських селах кооперативних крамниць та українських початкових шкіл. В самім Холмі відчиняєть ся сего року перша українська мішана гімназія в складі перших чотирьох клас. За улаштування сеї дуже важної і потрібної організації для Холмщини і Підляша треба бути вдячним організаторови, а тепер президентови сеї „наради“ А. К. Васильчукови.

Кольонізація Холмщини. „Діло“ з 31 с. м. подає за польськими газетами з Люблина: Григорій Михайленко з Холму, котрий повернув з Росії, продав своє майно Березно, що лежить при стації тої самої назви (10 km від Холму, на лінії Холм—Ковно) „Банкови Польської Землі в Любліні“. В найблизшій часі се майно буде розділене між селян, котрі зголошують ся в великім числі з різних сторін Королівства до сього банку. Велику часть майна Дорогуск, з резиденцією і чудовим садом над Бугом купив Адам гр. Тарновський, котрого дідичі холмської землі повитали з зрозумілою радістю. Се майно тягне ся на північ залізної дороги Холм—Ковель від стації Березно. Історичний двір Дорогуск, давня оселя Суходольських з цілим майном перейшов з рук Хшановського з Грубешівщини на властність кн. Друцького-Любецького з Балтова, преїдателя „Банку Польської Землі в Любліні“. На дорогуцьких ґрунтах находить ся пристань на Бузі, важна стація в будучині, оскільки водні дороги будуть упорядковані.

Український університет в Полтаві. Тов. „Просвіта“ в Полтаві відкриває філльоґічний факультет на українській

мові. Губерніяльне земське зібранне піддержує сей почин, даючи кошти. Зібранне постановило відкрити український медичний факультет і видавати українську газету. Утворено багато стипендій в школах імені українських громадських діячів, також стипендії в імені князів Володимира й Ярослава.

Лизогуб про положення на Україні. Берлінський кореспондент дневника „Neue Freie Presse“ мав нагоду говорити з українським президентом міністрів Лизогубом, який перебував в Берліні. Його прийнято не тільки в уряді для заграничних справ, але він зложив також візити в австро-угорській амбасаді в Берліні, послам турецькому і болгарському і цілому рядови заступників неутральных держав. Завданне, яке він має сповнити в Берліні, відносить ся до ратифікації берестейського договору, і має за ціль в першій мірі вияснити спеціальні питання, які повстали наслідком сего договору. Тут належить в першій мірі справа границь, а саме ходить не тільки про західну границу, а також про північну, отже про границу від Росії. Переговори з Росією, які відбувають ся в Києві, ведуть ся з добрим успіхом. Тепер працюєть ся горячо над внутрішньою організацією молодої держави. В короткім часі правління гетьмана видало не менше як 260 законів, які відносять ся до усіх областей політичного і господарського життя. Предложення потверджувала Рада міністрів і потверджував Гетьман. Будучий парламент матиме право сі закони провірити і евентуально змінити. Під сю пору випрацьовано виборчий закон до сільських і міських громад; виборчий закон до парламенту буде далеко йдучий, одначе все таки матиме деякі обмеження щодо віку і плачення податків. Выборче право одержить кожний горожанин, який перебував по найменше один рік в місці замешкання і платить які-небудь податки. Активне військо не має виборчого права. Утворення української територіяльної армії поступає швидко вперед. Є намір зложити 8 корпусів, обовязок військової служби є загальний і зачинаєть ся з 20-тим роком життя. Проект військового закона предвижує двохлітню військову службу. З господарськими справами не має місця Лизогуба нічого спільного. Тимчасовий господарський договір між Україною і Німеччиною та Австро-Угорщиною, який скінчив ся в липні, продовжено провізорично до 31 серпня. Комісія, яка складаєть ся з заступників згаданих держав працює над тим, аби сей тимчасовий договір перемінити в трівкий. З українського боку бере участь у сих переговорах міністер торгівлі Гутник.

Жнива на Україні є ліпші ніж середні. Вони випали-б ще ліпше, колиб не було посухи на весні. Відчуваєть ся також брак робітника. Розділ сьогорічних жнив відбуваєть ся через центральну організацію в Києві, до якої належать заступники усіх інтересованих держав. Ся організація має при розділі необмежену власть. Найважнійші средства поживи і сирівці, як збіже, цукор, скіра і спирт є на Україні державним моноподем.

Цензура листів до України. Для приспішення цензури листів, які висилають ся на Україну дозволено, щоб признані для висилки туди кореспонденції в пильних справах, були висилані прямо до приналежної цензури. Такі листи належить вкладати до червоної коверти, заадресувати до властивої цензури для заграниці й подати назвисно і місце замешкання висилаючого. Тепер установлено для обороту з Україною військовою цензуру у Львові.

Зміст: Переяславська угода reviviva? — Д. Антонович: Сторінка з історії української політичної думки дев'яностох років XIX віку. — Зїзд мопархів і державних мужів в німецькій головній квартирі. — М. Р.: На селі — М. Грушевський: Як творилась Українська Держава. — С. Новак: Політичні партії Угорщини. — На сході і заході. — Вісти.